

DRUŽINA

Družine so v sociologiji zelo pomembna tema. Vendar pa imajo različne sociološke šole oz. različni pristopi do obravnavanja družine različne odnose, pripisujejo ji različne pomene in dodeljujejo različne poudarke.

Nekateri menijo, da je družina osnovna celica družbe. Nekateri menijo celo, da je pojav družine univerzalen: univerzalen tako v različnih obdobjih kot kulturah. Nekateri menijo, da je družina neizogiben pogoj za življenje.

V zadnjem času pa prihajajo na dan tudi drugačni pogledi, ki uvajajo kritiko te institucije.

VPRAŠANJE UNIVERZALNOSTI DRUŽINE

1. Domneva o univerzalnosti družine temelji na preučevanju življenja v različnih družbenih skupnostih. Ugotovijo, da vsakdo vsakdo zraste v neke vrste družinskem kontekstu.
2. Večina odraslih je v nekaj kot zakonski zvezi.

Do teh dveh domnev se je prikopal J. P. Murdock ob preučevanju 250-ih različnih družb (od lovskih do industrijskih). Murdock je prepričan v univerzalnost družine. Meni, da je družina družbena skupina, za katero velja:

1. skupno bivanje,
2. ekonomsko sodelovanje,
3. reprodukcija.

Meni, da jo sestavljata vsaj dve odrasli osebi različnih spolov, ki med seboj vzdržujeta družbeno priznano spolno razmerje, tj. sta par. Družina pa nujno vključuje enega ali več otrok, ki je (so) lahko posvojen(i) in živi s tema odraslima osebama.

Murdock trdi, da družina se spreminja od družbe do družbe, a ohranja neke skupne značilnosti. Najmanjšo družinsko enoto predstavlja t.i. nuklearna družina, ki jo tvorita mož, žena (oz. partnerja) in nedoraslo potomstvo. Nuklearna družina se nato lahko razširi po vertikalni liniji (stari starši) in/ali po horizontalni liniji (bratje, sestre – strici in tete nedoraslega potomstva).

Murdock zaključuje: nuklearna družina je univerzalna družbena skupina in je prevladujoča oblika družine oz. osnovna enota iz katere se lahko sestavijo bolj kompleksne entitete. Murdock meni, da je takšna družbena skupina funkcionalna in se zato ohranja.

Splošno veljavna definicija družine v sociologiji je: konsistentni člen družine je otrok. Šele z otrokom je lahko neka skupnost družina. Vendar tudi s tem določilom problematičnost še ne izgine: ko otroci odrastejo in zapustijo starše – s čim imamo opraviti tedaj? Govori se o t.i. družini praznega gnezda. Drug problem lahko predstavlja smrt staršev mladoletnih otrok. V takih primerih navadno starejši otroci prevzamejo vlogo izgubljenega starša.

Murdockova trditev o univerzalnosti nuklearne družine je doživela številne kritike (zlasti antropologov). Spoznali bomo tri odklone od Murdockove definicije:

1. K. Gough – Nayarijska skupnost,
 2. črnska družina sodobnega sveta,
 3. kibuci
1. Nayari so skupnost, ki jih je Goughova našla v Indiji pred prihodom Angležev. Skupnost Nayarov ni živela v klasičnih družinskih razmerjih. Ugotovila je, da

spolne zveze med odraslimi niso trdne in dalj časa trajajoče. Kdorkoli od obeh partnerjev jo je lahko prekinil, ko je tako želel. Poroča o t.i. sandbaham možeh – zasedenost neke ženske so pokazali tako, da so pred njeno hišo pustili orožje. Sandbaham možje do teh žensk niso imeli nobenih obveznosti; zanje in za otroke je skrbela ženska in njeno sorodstvo. Tudi žena do moža ni imela obveznosti, razen obveznega žalovanja, ko umre.

Ugotovimo lahko, da skupnost deluje po materni liniji – je t.i. materlinarna. Sorodstvene skupine zemeljiijo na ženskih zvezah??? Ni niti poroke, niti ekonomskega sodelovanja. Torej defeniciji družine nayarske skupnosti ne ustrezajo. Kaj pa so potem? Že to je dokaz, da je Murdockova definicija preozka.

2. Črnska družina novega sveta je družina, v kateri so očetje po definiciji odsotni. Takšne družine se pojavljajo v Srednji in Južni Ameriki. V teh skupnostih se prisotnost očeta ne smatra za nujno. Takšno stanje je vpliv tradicije, ko so še črnski možje delali na plantažah in so bili zato od družine odsotni.

Črnsko družino tvori Mati, njena mati in otroci. Glava je torej mati – gre ta matrifakalno??? in matriarhalno skupnost. Ali potemtakem sploh gre za družino? Dejstvo je, da v takšnih tvorbah oz. družinah vendarle živi več kot 50% črnkega prebivalstva. Še več – črnsko prebivalstvo razume takšno družino kot normalno, pričakovano in ne pogrešajo še enega člana.

Nasprotniki trdijo, da so otroci iz teh družin bolj nagnjeni k odklonskemu vedenju in to je bil temeljni argument teze, da gre za družine brez konstitutivnega člana – očeta. Raziskave te teze niso mogle dokazati. (Torej so za veliko odklonskost tega prebivalstva razlogi drugačni: revščina, getoiziranost, drugačen odnos do represivnih organov.)

3. Kibuci so prostovoljna zadružna skupnost kmetov v Izraelu. So neka oblika družinskega življenja, v katero prostovoljno vstopa to prebivalstvo; in sicer nekako 4% izraelskega prebivalstva. Značilnosti osnovnega modela kibuca so:
 1. v skupnosti je več staršev in otrok, ki imajo skupen kapital (ni osebne lastnine),
 2. ukvarjajo se predvsem s kmetijstvom in lažjimi, elementarnejšimi obrtmi,
 3. spola sta enakopravna,
 4. zavračajo klasične obrazce vlog staršev – za otroke skrbijo vzgojitelji, starši in otroci ne živijo pod isto streho, srečujejo se le pri obrokih,
 5. pripadniki razumejo celoten kibuc za družino.

Glede na vse tri primere lahko sklepamo, da je Murdockova definicija univerzalne družine preozka. Murdock se je kljub tem očitnim odklonom zagovarjal, da statistično matrifokalne??? družine niso močno zastopane in zato ne morejo predstavljati forme oz. modela. To zagovarjanje je absurdno, saj od pojma univerzalnost razumljivo pričakujemo, da nikogar ne izključuje. Drug argument, ki govori Murdocku v prid je, da je bila matrifokalna družina najprej univerzalna in je šele potem razpadla. A tudi to ni res, saj se taka družina že osnuje (formira) z domeno, da je glavna mati. ????-> Črnci svoje družine sicer res ne obravnavajo kot idealne, a očitana odklonskost kot posledica takšne oblike družine ni empirično dokazljiva. To so razlogi, zakaj je Murdockova definicija družine problematična.

Pojavljajo pa se tudi nove kritike na njegov račun:

1. sporno je že to, da naj bi bila družina skupnost dveh odraslih različnih spolov, saj je istospolno partnerstvo s posvojitvijo otroka vse bolj legitimirano,

2. pojavljanje enostarševskih družin.

Družina kot jo razume Murdock je funkcionalno pojmovana. Zakaj? Njegova družina:

- omogoča reprodukcijo, saj morata biti odrasli osebi, ki vzdržujeta družbeno priznano spolno razmerje različnih spolov,
- omogoča »pravoverno« socializacijo,
- zagotavlja za daljše obdobje spolne odnose (za te se ni več potrebno boriti, zato se lahko posameznik ukvarja z drugimi rečmi),
- zagotavlja delitev dela (raziskava v Sloveniji je pokazala, da 29 ur gospodinjskega dela v enem tednu opravi ženska in 7 ur moški).

Funkcionalističen pristop pri obravnavanju družine zanima predvsem odnos med družino in družbo. Družina kot jo pojmuje Murdock je za družbo močno funkcionalna (reprodukcija, urejeni spolni odnosi, socializacija novih članov, vloge so porazdeljene pričakovano...).

Funkcionalizem zanima tudi relacija med družino in drugimi družbenimi institucijami, kot sta denimo šola in vojska. Funkcionalizem se ukvarja s funkcijami, ki jih družina opravlja, v odnosu do posameznika. Družina posameznika socializira v družbeno sprejemljivo enoto – kot tak se je pripravljen podrediti pričakovanjem družbe, sprejeti svojo vlogo v kolesju družbenega sistema in to vlogo opravljati brez problematiziranja o kolesju samem.

Družina s stališča družbe opravlja štiri pomembne funkcije:

1. spolna funkcija,
2. reproduktivna,
3. ekonomska,
4. vzgojna oz. socializacijska.

Parsons poleg teh omenja še dve funkciji, ki jih je sposobna opravljati zgolj družina:

1. primarna socializacija,
2. stabilizacija odraslih oseb.

1. Primarna socializacija se obrača na zgodnje otroštvo in ga le družina lahko izvrši. Parsonsova trditev je torej točna, velja pa dodati, da ni nujno, da vlogo socializacijskih članov odigrajo biološki starši; lahko jo odigrajo druge osebe in takrat govorimo o socialnem starševstvu. Tudi pri prisotnih bioloških starših lahko vlogo očeta/matere odigra druga oseba. Odigra jo lahko neka odrasla oseba, s katero je otrok vzpostavil trajno emocionalno navezanost. ??? Denimo: mati hkrati odigra vlogo očeta in mame, lahko neko vlogo odigra stara mati, stric, učitelj ali duhovnik.

Primarna socializacija je za Parsonsa pomembna tudi zaradi dveh procesov:

- a) posameznikovo ponotranjenje družbe, kulture, norm in vrednot,
- b) strukturiranje osebnosti – gre za proces, v katerem posameznik vzpostavlja distinkcijo (=razlikovanje) do drugih. (Simmel govori o posameznikovem družbenem Jazu in posameznikovem individualnem Jazu).

Če bi primarna socializacija v družini izostala, bi, po Parsons, prišlo do možnega odklona, da bi družba ostala brez skupnih vrednot in norm – tako bi bilo tudi samo družbeno življenje močno ogroženo.

Družine so za funkcionaliste tovarne, ki proizvajajo človeške osebnosti. Zato so v njihovih očeh tako nujne.

Vendarle lahko ugotovimo, da mainstream sociologije družino pojmuje kot neizogibno institucijo – v različnih oblikah jo najdemo povsod, brez nje bi bilo normalno funkcioniranje nemogoče.

Sociologijo predvsem zanima njen odnos do družbe, manj pa se ukvarja z odnosi znotraj družine. Zato večkrat govori o družini kot neporblematični skupnosti, a vemo, da ima lahko tudi nehativne efekte.

Sodobnejše raziskave ugotavljajo, da:

1. družina izgublja ekonomsko funkcijo, saj ni več enota, ki proizvaja, pač pa enota, ki je zgolj potrošna;
2. družina je podporna enota,
3. še vedno prevladuje nesimetričen vzorec delitve vlog po spolu,
4. velja prepričanje, da je družina polje domačega življenja, neproblematična sfera, zaprta, pozitivna skupnost – vendar pa novejša raziskava kažejo drugačno sliko (nasilje, zlorabe...).

Kritike na račun mainstreamovsko pojmovanje družine: Laing trdi, da je družina lahko problematična skupnost, če je preveč zaprta skupnost. Laing je preučeval družine, kjer je bil en član shizofrenik. Ugotovil je, da se shizofrenija lahko pjeni kot eden mogočih izhodov iz ozkega družinskega obroča. Gre za družine, kjer je otrok posrednik v komunikaciji med staršema, ki se nista sposobna pogovoriti sama med sabo. Otroci teh kritik ne razume, zato se umakne v svoj svet. Družina na ta način postane zaprta skupnost, problemi se tako ne morejo reševati in zaradi zaprtosti se pričakovanja in seveda tudi pritiski le še povečujejo. V takih primerih govorimo o družinskem getu.

Leach pa meni, da je družina postala v industrijskih družbah izolirana skupnost. Izhaja iz dejstva, da je nekoč družinsko življenje potekalo drugače kot poteka danes – družina je bila nekoč bolj vpeta v sorodstvene odnose. Sedaj pa so družine bolj izolirane, alocirane od sorodnikov. Zato se usmerjajo navznoter, ker usmerjanje navzven ni več mogoče. Posledica tega je povečevanje pritiskov znotraj družine, ki lahko privede do nasilja, zlorab. Leach zato opozarja, da je za družino pomembno, da se odpre navzven.